List 39. **NOVICE** Tečaj XXVI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 23. septembra 1868.

Gospodarske stvari.

Postava

zastran razdelitve sopašnikov in menjalnih zemljišč.

Danes razglašamo postavo, kakor jo je deželni zbor kranjski sklenil v 10. seji. Zanašati se moremo, da jo potrdi tudi cesar. In potem bode brž veljavna. Po nji more kmetijstvo na Kranjskem storiti dober korak naprej in pomnožiti si dohodkov. Gosp. dr. Tomanu gré čast in hvala, da je predlanskem sprožil to stvar v deželnem zboru.

Postava se glasí tako-le:

§. 1. Vsi sopašniki (gmajne) razun planin in srenjskih prostorov po vaséh in trgih, in ravno tako vsa menjalna zemljišča, to je, vsa zemljišča, ktera so celoma ali deloma po nekem gotovem redu za nek gotov čas v menjalnem vžitku dveh ali več posestnikov, razun menjalnih planin se morajo razdeliti.

§. 2. Razdelitev naj se zgodí po kaki že dosojeni ali veljavno dogovorjeni meri, sicer pa po pogodbi, in če bi se ne dala tako dovršiti, po razsodbi tiste gosposke, ki je v §. 8. postavljena za obravnavo razdelitve.

§. 3. Davki se primerno razdelé po delih.

§. 4. Kdor ima na sopašniku lastna divja ali sadna drevesa, mora jih saj v enem letu presaditi, ako ne, mora jih prodati tistemu, čegar je po razdelitvi zemlja. Če se zastran cene ne moreta pogoditi, določijo jo trije možje; vsak voli po enega, izvoljena dva pa tretjega; ko bi pa kteri v osmih dneh potem, ko mu je drugi naznanil svojega moža, ne izvolil tudi svojega, naj voli oni drugi oba moža in ta dva izvolita tretjega.

Njih cenitev se ne dá ovreči.

§. 5. Sopašnik, ki je tako majhen, da največi deležniki bi pri razdelitvi ne dobili več kakor po $^1/_4$ orala, naj se prodá na dražbi cel ali v večih koscih, in denar naj se primerno razdelí.

Iz posebnih vzrokov sme deželni odbor privoliti, da se tak sopašnik vendar razdelí.

§. 6. Kjer je ovčja reja poglavitni dohodek srenjčanom, sme sopašnik cel ali njega primerni del izjemno ostati nerazdeljen, dokler se vpotrebuje za ovčjo pašo, ako dve tretjini vseh upravičenih tako sklenete, in ako deželni odbor temu pritrdi.

§. 7. Kadar ta postava moč zadobí, mora se razdeljevanje začeti. Dve leti se daje srenjam na voljo, da si v tem času pašnike same razdelé; v prvem pol letu se morajo pogoditi, po kteri meri se bode delilo, v poldrugem letu potem morajo razdelitev končati.

Ravno tako se posestnikom menjalnih zemljišč daje eno leto, da si v tem menjalna zemljišča sami razdelé, ali se pa zastran njih tako pogodé, da menjalna zaveza prestane.

Eno in drugo se mora skazati v postavljenih obrokih pri gosposki (§. 8), ki začne brez odloga posilno razdelitev, ako se ni v odločenem času predložila pogodba ali zvršila razdelitev.

§. 8. Razdelitveno obravnovanje se izročí dosedanjim gosposkam, postavljenim po c. kr. patentu od 5. julija 1853. leta za odvezo ali uravnavo zemljiščinih bremen.

Obravnave naj se vršé po tej postavi, po patentu od 5. julija 1853. leta, razun tega, kar se odločuje v 1. stavku §. 11. zastran vživalne mere, in po postavi od 31. oktobra 1857. leta (št. 218. drž. zak.).

Posebna obravnovalna vodila z dotičnim podukom za ljudstvo izdela c. kr. deželna komisija v soglasju z deželnim odborom.

Gospodarska skušnja.

* Upliv čbel na obrodovitenje rastlin. Angležki natoroznanec Darwin je od 100 stebel bele detelje, ktero so obletale čbele, dobil 3290 kaljivih semenskih zrnec, v tem ko ni od 20 druzih stebel, od kterih so čbele odganjali, ne enega samega zarodnega zrnca dobil. — Pri rdeči detelji se je pokazalo ravno tako; 1000 stebel, do kterih so dohajale čbele, je dalo 2700 semenskih zrnic; ravno toliko druzih stebel pa, do kterih niso môgle čbele, ni dalo nobenega zrnca. — Po tem takem bi se dalo misliti, da brez čbel bi bilo obrodovitenje detelje celó nemogoče; to pa vendar ni verjetno. Bodi-si pa, kakor koli, gotovo je, da imajo čbele veliko upliva pri tem, ker prenašajo semenski prah na cvet (cvetne dele). Pri nekterih rastlinah je že cvetje tako ustvarjeno, da ni mogoče, da bi obrodilo brez kakih mrčesov.

Gospodarske novice.

* Nova bolezen vinske trte se na Francoskem (v Provence) zelo razširja. Neka zaževka (insekt) sesá trto, dokler ne vsahne. Vse kar se je dosihmal poskušalo proti strašni ti nadlogi, ni pomagalo nič.

* Nova krma za svilne črviče. Gospoda Racki in Stieber na Moravskem sta skusila židne črviče krmiti (futrati) s perjem onega osata, ki se pri nas škrbinka ali mleč (Gänsediestel, sonchus oleraeus) imenuje. Črviči so to perje prav radi žrli in prav zdravi ostali, ko so drugi zelo bolehali za zlatenico, kterim se je pokladalo perje murbovo.

Šolske stvari.

Učiteljski zbor v Ljubljani.

„Novice“ so že povedale, da učiteljski zbor kranjski je bil 15. dne t. m. Ob 8. uri je bila v stolni cerkvi sv. maša, ktero so služili preč. prošt in c. kr. šolski svetovalec dr. Jarec. Peli so učitelji v izvrstnem zboru g. L. Belarjevo mašo. Potem se je začelo zborovanje v mestni dvorani, kterega „Danica“ tako-le popisuje:

Zraven velikega števila učiteljev (čez 140) je bila tudi množina poslušalcev. Pričujoči so bili p. n. gg.: Prošt in državni šolski oglednik dr. A. Jarec (za polit. komisarja), vikši šolski oglednik g. J. Zavašnik, in več druzih kanonikov itd., mestni župan dr. Kosta, dr. Bleiweis, dr. Toman, Lovro Pintar, Santo Treo in še drugi deželni poslanci itd.

Poglavitniši točke in vošila tega zbora bi utegnile nekako te-le biti: Stališče katoliško; — podlaga narodna; — pripravni uk za učitelje naj se razširi, pomočki zmnožijo; — mežnarija — orglarstvo se loči od učiteljstva: vender naj se to vsakemu na prosto voljo pustí; — dosedanje dajatve, pobiranja itd. učiteljske naj se opusté, razpiše naj se učiteljski davek, in stalno plačo iz kase naj dobivajo.

Naj naznanimo ob kratkem, kako se je to opravilo vršilo.

Gosp. učitelj Praprotnik pozdravi pričujoče in jih opomni, da naj volijo predsednika in dva pomočnika. Izvoljeni so bili zdajci s sklicovanjem, g. Praprotnik za predsednika, gg. Grkman in Močnik za zapisovalca.

Predsednik opomni, naj s premislikom govoré, ker govori ne bodo v tej sobi ostali, temuč pridejo pred občinstvo in pred vlado, ter zbor prične.

I. Prva razprava je bila o pomanjkljejih naših ljudskih šol. Prvi je govoril gosp. učitelj Fr. Govekar o šolskih darilih. Med pohvalo izreče, da on spozná le eno samo pedagogiko: krščansko-katoliško, in s tega stajališča skaže, da so darila mladini prav koristna. Zredoma ovrača razloge, s kterimi so dunajski učitelji darila odvračali in osoljeno pritisne modrovalcem, ki malim daril ne privošijo, rekši: „Bojím se, da bi jim še nebés ne prepovedali.“ Milo so to leto otroci gledali na prazne mize pri spraševanjih; starši so pa ogovarjali: „Taki-le ste, da našim otrokom še tega nedolžnega veselja ne privošite!“ — Ako se darila kje ne zlagajo z nemško pedagogiko, dobro se pa zlagajo s krščansko.

Sklep je bil: Prošnjo napraviti do šolskih višjih, naj pri vladi dosežejo privoljenje, da se v naših ljudskih šolah zopet delé darila.

G. Japelj je pričel govoriti o nerednem obiskovanji šol, segal pa je na več strani čez okrožje. Nerednega obiskovanja šole je kriva dostikrat revščina ljudí, ker si ne morejo poslov tegniti; pa tudi uk za spoved in sv. obhajilo, meni govornik; ko ta nauk mine, le še zanikarni v šolo hodijo. Duhovni se naveličajo opominjati, da je le njih reč opravljena. (V teh besedah je morebiti ne mislé potrjena gotova resnica, da beseda duhovnov največ opravi, da otroci pridno v šolo hodijo; vsi drugi pomočki malo zdajo.)

Zdaj začne govornik predloge staviti: Vsi otroci naj se zapišejo v začetku leta, ne med letom; o pol leta naj se zanikarni višjim naznanijo. — Krščanski nauk naj bi se učil celo leto o določenih urah, ne poljubno, — ne posebej, ampak v šoli. Čas za šolo naj je od 7—14. leta. — Nedeljska šola se mora pridno začeti, ona je brez vspeha. — Vsaka šola naj ima vrt in prostorno izbico za podučevanje v djanskih naukih, svilstvo, sadstvo itd. — Potreba je posebnega berila, kratke slovnice, pomočne knjige za učitelja. — Zastonjske bukve naj se pusté učitelju; on naj bolje vé, kaj šola potrebuje. — Okrajno šolsko svetovalstvo naj ostane, kakor je bilo; krajnega pa ni treba, — taki višji bi gledali le za svoje otróke itd. — Mežnarije naj se od šole odpravijo. —

G. Močnik išče nektere preplove predgovornikove v strugo nazaj napeljati, prične se daljši besedovanje, po kterem se nadaljuje na Močnikov svet dnevni red.

G. Erker govorí (nemško) o učiteljih, šolskih pomočkih in učencih. Učiteljem napoveduje potrebno nadaljno izobrazovanje, ker se bo zmiraj več tirjalo; torej učiteljske zbore, družbe. Za pomočke svetuje k šoli tudi njivo, vert. — Zastran poostajanja iz šole meni, da učitelj naj ne bode tožitelj, torej je on zoper siljenje v šolo (Schulzwang); le samo za mesec dni naj bode globe za vsak dan 20—50 kr., in ako je za mesec poostaj iz šole, se otrok iz šole izloči. Poslednjič razodeva vesele upe do nove šolske postave itd.

G. Juvan iz Črnomlja svetuje, naj se pripravnica zdaljša na tri leta ter naj se učijo tudi višje tvarine, zemljepisje, kemije itd. Dalje govorí, kakošni mladenči in s kolikimi šolami naj se jemljejo v pripravnico; na kar gosp. šolski oglednik prošt Jarec pojasni, da te reči so že nekaj v osnovi, nekaj po postavi določene.

G. Stegnar priporoča: 1. naj bi se pripravniki koj prihodnje leto učili toliko na gosle, da bi si mogli pomagati pri učenji petja ter sami sebi prizanašati, ker: „Učiteljeva pljuča niso kovaški meh;“ — 2. naj bi se učenci na glavnih šolah učili po sekiricah (notah) peti. Vse je bilo potrjeno.

G. Eppich, učenik na ljublj. pripravnici, odsvetuje (nemško) poldnevne šole, ker je premalo časa, da bi se z njimi kaj prida doseglo.

G. Vrančič želí, da bi se po okoliščinah kraja šolski prazniki predrugačili, kadar p. starši otroke na polji močno potrebujejo.

G. Levičnik je gorko besedo spregovoril, gotovo iz najboljše skušnje, da naše ljudske šole niso tako slabe, kakor se včasi govorí. Mi učitelji spolnujmo natančno svojo dolžnost, in kjer je potreba, prosímo vlado za boljše knjige. Ako bodo starši videli, da mi vestno dolžnosti spolnujemo, radi bodo otroke v šolo pošiljali; ven in ven brez izločka pa tudi ne more vsak vselej priti. Da naše šole niso tako slabe, se djansko kaže, ker mladi ljudje svoje reči že znajo sami pisati, — mladi vojaki sami pisma domú pišejo itd.

G. Škrbinec nagovarja, naj ima vsaka šola svoje domače časnike: Novice, Danico.. —

G. Stegnar želí družbo, ki bi pretresovala šolske knjige in zaznamovala v njih skaze, pomanjkljivosti itd.

Predsednik pové na to, da ima že osnovano učiteljsko društvo za vso deželo.

G. Grkman bere osnovana pravila. Namen te družbe je: združevati in izobrazovati vse učiteljstvo za zboljševanje šol. Pomočki bodo: Shodi, izdelovanja pismenih vprašanj, časniki, knjige, muzikalije, „Učiteljski tovarš“ kakor organ, letni doneski. Udje bodo pravi, podporni, častni. Plačujejo: vpisnine 1 gld., letnine pa bližnji po 2 gl., zunanji po 1 gl. Občni zbor si izvoli 10 odbornikov, izmed kterih bo voljen predsednik. Zbor je pravila sprejel in izročila se bodo deželni vladi v potrditev.

II. Tvarina: Kako bi se v ljudski šoli z druzimi nauki združeno pospeševalo umno, narodno gospodarstvo in obrtnijstvo? O tej tvarini g. Stegnar obširno govorí. Učitelj naj se sam veliko in mnogotero učí in bere iz zadevnih bukev itd. ter naj jih v druge tvarine o lepi priliki vpleta, kakor v številjenje, spisje itd. itd. Vse pa naj se godí na na-

rodni podlagi. Ljudje, ki hočejo nemščino, menijo, da se učijo učenci vsi za višji šole. Nihče ne bo tirjal, da naj se vsi učenci zavolj nekterih nemško učé... K temu poduku bi bilo treba primerne domače knjige.

G. Jerše meni, da to je težavna reč; začeti bi bilo treba že pri pripravnikih, in naj bi se prosila kmetijska družba, da smejo tudi pripravniki na njen vrt hoditi. (Se sprejme.)

III. reč je „učiteljska plača", kako naj bi se stalno zboljšala? Govoril je:

G. Močnik. Pojasnoval je, da se je v šolstvu, odkar se je začelo, vse spremenilo, vse zboljšalo; samo plača je slaba ostala. Nobeno rokodelstvo ni tako slabo plačevano kakor učenje. Nova šolska postava je to pa to prenaredila, samo plače ne. Prosimo! Mogoče, da bomo uslišani... Ko bi učitelj ne bil več „mežnar", naj pobere šila in kopita, pa gre! Po takem vvodu popraša govornik svoje tovarše: „Ali hočemo še mežnarji biti?" Odgovor: „Nočemo."

G. Močnik je rekel učiteljem, da potem, ko ne bodo več mežnarji, to je, za mežnarijo odgovorni, ker mežnarsko službo po večih farah hlapec opravlja, ne bodo imeli čisto nič pravic do tega, kar je z mežnarijo sklenjenega. Kjer pa mežnarjevi in organistovi dohodki niso izločeni, ondi se bo določilo, koliko gré organistu, ker učitelji so radi orglavci, le to želijo, da bi jim to ne bilo v učiteljsko plačo šteto, a da bi bil to njih priboljšek; učitelji pa niso rekli, da nočejo orglavci biti.

Nato vstane šum in na Močnikov svet se seja pretrga za nekaj minut, da bi se dogovorili.

Ko se razgovor povzame, nasvetuje g. Kuhar, naj se mežnarija loči od učiteljstva, in kar je mežnarija nesla, naj se po drugi poti dobiva. Plača naj bode 300, 350 in 400 gold., in vsacih 10 let 50 gold. dodatka, v glavnih šolah pa naj bi bili vsi učitelji enako s 400 gold. plačani in vsacih 5 let naj bi imeli 50 gold. poboljška. (Sprejeto.)

G. Adamič pa gre še dalje in reče: Orglanje in pa mežnarija od učiteljstva narazen! (Tudi to jim je prav.)

Močnikov svet je: Naj se to po ločenji v principu vsakemu na voljo pustí, da sam s cerkvenim predništvom vravná. (Tudi sprejeto.)

G. Močnik poslednjič svetuje, da vse priklade in datve naj nehajo, naj se razpiše „šolski davek", in od dežele ali vlade naj bodo učitelji plačevani. (Zadovoljnost.)

Kaj k temu poreče narodna in vestna samostojnost, ako učitelji postanejo s tem uradniki, se vé, to je drugo vprašanje.

Nadaljne obravnave so se sukale o tem, po koliko plačila bi radi imeli iz deželne ali državne denarnice, in določili so pomočnikom po 300 gld. na leto, potem pa po 50 gl. po stopnjah višej, in po kmetih na 10, po mestih pa na 5 lét po 50 gl. zvišanja v plači. (Znano je pa, da mnogi učitelji zdaj bolje izhajajo.)

Slovenske učilnice.

Govor gosp. Raič-a v taboru v Žavcu 6. dne t. m.

Hladna bistrica se dobiva pri curku, prava neskvarjena kapljica sladkega vinca pri onem, ki ga je pridelal, — kdor pa bi se rad nasrkal čiste modrosti, pojdi k modrijanu, da te je naučí; take posamne učitelje so imeli zlasti Grki in pa tudi drugi poznejši narodi in še v sedanjosti se jih nahaja; vendar razun teh modrijanov pojedincev ustrojene so učilnice javne in zasobne. Otrok v svoji nežni dôbi sicer ne hlepí in ne išče velike modrosti, nego samo početni, vsakterniku potrebni poduk, in še le na podlogi tega more si širiti vednostni krog.

Kaka naloga je tedaj početnim ali ljudskim učilnicam?

Odgovor je povse lehek in jasen.

Ljudske učilnice imajo nalogo, da se selski otrok v njih naučí brati z razumom, toliko potle pisati in računiti, da si vé porazumljati najpotrebnejše domače reči, na pr. izdatke, dohodke, da more primerne in potrebne knjige razumeti v svojem jeziku in kak časnik prebirati, da se nekoliko naučí umnega gospodarstva v poljedelstvu, vinoreji, sadjereji itd., črtice iz domačega zemljepisa in zgodovine. Dalje ne sega področje ljudske učilnice. Kdor želí še bliže se sprijazniti z modricami, treba mu je polukniti v rečnico ali gimnazijo (učiteljišča imajo namen vzgajati učnike za ljudske učilnice), kjer se obširnejše in globše razklada krščanski nauk, prirodopisne in prirodoslovne reči, nekaj modroslovja, grški in latinski jezik in slovstvo ter vsa njegova krasota, točnejše razlaganje domačega jezika in še drugih. One ste most v vseučilišče. Kdor misli postati duhovnik, pravnik, vračnik, naučitelj, treba mu je prej učiti se omenjenih predmetov, da potem še le si pridobí stročni znanosti. Učilnice tedaj človeku um razvijajo in bistrijo, ter pameti razne znanosti vcepljajo. Odtod njih neizrečena vrednost, ako so dobro in primerno ustrojene; odtod je jasno, da imajo neko čarobno moč, prikrojeno vsemogočnost na pojedince in cele narode. Učilnice rodijo mnogo sreče in blagosti, a še več nesreče, ako zablodijo na krive pote. Arkimed je rekel: dajte mi stalo, kamor naslonim svoje orodje, i zemljo vzdignem. Jaz pa velim: dajte mi učilnice v oblast, in s celim dušnim svetom bodem gibal.

Sedaj pa stavljam pitanje (vprašanje): je li so učilnice na Slovenskem temu blagemu namenu zadostovale ali ne?

Glasno odgovarjam: nikakor. Kar je ima vlada v rokah okoli 90—100 let, bil jim je pri nas prvi in edini namen, Slovence potujiti, in o tem so res mnogo dosegle, kajti vse, kar je imelo ž njimi oblast, puhalo je več ali menj v nemčevalno tikev; davali so nam čisto nemške in ponemčene učitelje, ravno tako knjige, na priliko, šprahlehre itd. — za razvitek domačega jezika pa ničesa ni skrbel, nihče za-nj maral, pisalo se le kurent in latajn, slovenski pa ne, še nemški katekizem so nam vcepljali z brezovico in leskovico, zato ne izjemljemo tudi nemčevalnih duhovnikov, kterih se še sedaj nahaja nekoliko, ali celó malo. Ako bi priplaval angel iz nebes in hotel trditi, ko je tako ravnanje dobro bilo, jaz bi na ves glas povedal, to je laž, vse skupaj ni bilo piškovega oreha vredno in še sedaj malo veljá, ker še deca skoro polovico zlatega časa potrati z nemščino, ktere se celó ne naučí.

To je nevarna kukavica, ktera se mora odpraviti, to je škodljivo dračje, ki se mora izpleti.

Še hujše so se obnašale srednje učilnice; ondi do 1850. leta nisi slišal slovenske besede, od one dobe se sloko uči slovenščina kakor predmet, dalje pa mi več in ravno to je dalo priliko, da so skoro same Nemce in druge Neslovence postavljali na naše gimnazije in pozneje vpeljane realke, ki so nas zasmehovali, psovali, zaničevali, preganjali, kterim je dana bila moč ter so lepo plačo vlekli, našince pa so razposlali križem svetá. Še sedaj ni inači; cela truma jih je, ki ne znajo našega jezika in skrbí nimajo, da bi ga znali, pa vendar ne vežejo culic.

Vse take prikazni imajo prežalostne nasledke za nas. Da smo imeli prave in primerne učilnice, gotovo bi bili z omiko in blagostanjem ondi, kjer Čehi ali kter

drug omikan narod, sedaj pa čutimo težino krivih urejenih zavodov, kamor v dušnem, tamo v tvarnem oziru. Kaj je krivo, kaj?

Učilnice napačno osnovane.

Politične stvari.

Taktika nemških liberalcev.

Ako prebiramo „Presso“ staro in novo, „Fremdenblatt“ stari in novi itd., gnjusiti se mora res vsacemu poštenemu človeku, ako vidi, kako pometajo ti pisači z vsem, kar ne trobi v njih rog, in kake priimke dajejo narodom, ki niso tako „srečni“, da bi bili ž njimi enake krví. „Reform“, na ktero se zato radi sklicujemo, ker ni list slovansk, tedaj se mu ne more očitati enostranost, v enem poslednjih svojih listov pretresa postopanje (taktiko) tako imenovanih nemških liberalcev tako-le:

„Nemški liberalci, kterim so nemški listi po decembrovi ustavi nadéli ime „decembrovci“, se tako vedejo, kakor da so oni edini, ki se poganjajo za svobodo; oni vse, ki so zoper decembrovo ustavo, sumničijo, da so nasprotniki ustavnega načela in ustavne svobode, ter jih imenujejo mračnjake in ultramontance. Vse to je znano; al sedaj ni več truda vredno zavračati njihove puhle ošabnosti in predrznosti. Res je sicer da je še mnogo bedakov, ki mislijo, da so oni, ki najbolj vpijejo o svobodi, tudi pravi apostoli zveličanske svobode; vendar pa dan za dnevom raste število izobražencev, ki spoznajo, da bi se bile vse svoboščine, ki jih sedaj imamo, dale doseči tudi brez tega, da se je raztrgalo cesarstvo; oni so prepričani, da se ta svoboda more v življenje vpeljati še le s tem, če se avstrijska država osnuje tako, kakor zahtevajo naravne in zgodovinske razmere njenih narodov.

Posebni značaj svobode liberalcev se zlasti kaže v tem, kako ta manjšina govorí z vlado in z večino avstrijskih prebivalcev. — Za-se zahtevajo vse, kar jim je všeč, rekoč, da je to njihova pravica, toraj vladi dolžnost, da jim spolni vse želje, in to tem več, ker so prav oni bili, ki so jo povzdignili in jo vzdržujejo; da so prav oni tudi tisti, ki jo lahko pahnejo s prestola in jo bodo tudi pahnili, ako se izneveri njihovim načelom, ako se brani, ustrezati njihovim tirjatvam. — Avstrijskim narodom pa ti decembrovci govoré kakor nekdanji februarjevci tako-le: „Privolili smo vam že to in to, hočemo vam dati še to; več vam pa nikakor ne moremo dati, kajti država mora biti uravnana po naši všeči, ona mora imeti naš značaj.“ — Da bi druge stranke, drugi narodi imeli tudi kakove pravice, to pa je proti aristokratični-gospodovalni misli liberalcev! Po njihovi domišljavi drugi narodi nimajo nobenih pravic, temuč veseli morajo biti, ako jih trpé v državi, vse toraj, kar jim dovolijo, je milost, in sicer ne cesarjeva ali vladina, ampak milost liberalnih decembrovcev. Ti se namreč sploh vedejo tako, kakor da se vse mora goditi po njihovi trmi, po njihovi milosti; da, še tako daleč so v svoji slepoti zabredli, da se drznejo trditi, da so prav oni bili, ki so popolnoma prostovoljno privolili poravnavo z Magjari, to pa le zarad tega, da so blagemu magjarskemu narodu skazali posebno milost; s tem pa da so rog svojih milosti že izpraznili tako, da se ničesa več nimajo nadjati drugi narodi.

Ti decembrovci, kteri se, kadar so posebno dobre volje, imenujejo „demokrate“, razglašajo, kadar divjajo zoper fevdalce, svobodo vsem ljudém, da, še celó o bratovstvu puhlo govoré. Posebno radi zasramujejo tako imenovano modro (plavo) kri plemenitašev in se ustavljajo domišliji, da so aristokrati zgneteni iz posebnega testá. Drugim narodom nasproti pa za-se zahtevajo iste predpravice; tem národom dan na dan razžaljivo trobijo na uhó: „Vi ste nižega plemena, nego mi; vi niste sposobni za omiko, vi nimate tako blage krví, vi niste tako nežnih možganov, kakor mi; zato smo mi poklicani, da gospodujemo, vi se morate dati nam voditi, če tega nočete, bodemo vas gnali.“

Mimo lastne hvale, ki smrdí po starem pregovoru, bahajo se ti decembrovci prav radi tudi s tujo hvalo, s hvalo nemških bratov, ki obiskujejo Dunaj, s hvalo tujih časnikov. V tem oziru so pa kmalu ošabni, kmalu puhlo ponižni. Na eni strani sami sebe hvalijo bolj, kakor jih hvalijo tuji, na eni strani pa beračijo za tujo hvalo, roke poljubujejo tujcem za vsako hvalno znamenje in dotične časnikarske članke obešajo za zrcalo. Kar sploh tiče tujo sodbo o Avstriji, znana je resnica, da tujci ne poznajo posebnih avstrijskih razmer in si tudi ne prizadevajo spoznavati jih. Oni sodijo o Avstriji, kakor o drugih državah, navadno osnovanih. Na Francoskem in Pruskem, na pr. gré pri vsakem političnem gibanji le za več ali manj svobode; čem več svobode, tem bolj je, se ve da, zadovoljna večina; po tem načelu tuji časnikarji merijo tudi Avstrijo, in niso mogli umeti, zakaj niso Magjari hoteli sprejeti februarske ustave, sedaj pa ne morejo umeti, zakaj se Čehi, Poljaki in Slovenci upirajo decemb. ustavi. Toda to na stran pustivši treba je opomniti sleparije, ki se godé s članki tujih časnikov. Ti članki mnogokrat niso tuji, ampak pisani so na Dunaji ali iz Dunaja naročeni ali navdihnjeni, in se potem lahkovernim domačim bralcem navajajo za pričalo, kako se tuji svet čudi neizmernemu našemu napredovanju in našim napredovalcem.

Ti liberalci so, ko so še februarci bili, prav tako zaničevali in zasramovali magjarske zahteve, kakor sedaj zaničujejo češke, slovenske in poljske. Tudi takrat so od ministerstva zahtevali neprijenljivost in strogo ostrost, in bilo jim je prav všeč, da se Magjari brzdajo z obsodnim stanom. Sedaj pa so ti decembrovci Magjarom ne le jako prijenljivi, temuč še celó hlapčevsko služni, ali pa saj trdijo, da mimo njih so bili in so opravičeni tudi Magjari. Čehom pa sramotivno zdaj očitajo, da niso to, kar so Magjari. Kako se hočete v isto vrsto staviti z Magjari — ti decembrovci pravijo Čehom, — ali ne veste, da so Magjari ves drug narod, kakor vi; Magjari niso nikoli nič prijenjali, oni nikoli niso storili nobene koncesije, oni so bili strogo opozicijonalni, nepremakljivo stanovitni; vi pa?! — No, dobro, Čehi si tega ne bodo dali ponavljati. Umeli so vas prvikrat. Jasno je, da je strah glave zmešal liberalcem, sicer ne bi Čehom mogli Magjarov staviti na izgled. Liberalci se bojé svojega pogina. V silni nevarnosti se pa človek poprime celó slamnate bilke. Velik strah človeka dela tudi divjega in krutega. Tudi to se kaže pri ljudéh te baže. Kako se veselé, če smejo misliti, da ta ali oni njihov nasprotnik dobí znamenje najviše nezadovoljnosti; s kako očitno zadovoljnostjo naznanjajo strašno ostre obsodbe českih vrednikov, kako ministerstvo silijo še do veče ostrosti!“

Kdor prebira na čelu tega sestavka zapisane časnike, naj reče, če more, da ni tako?

Slovensko slovstvo.

* Zakonov (postav) in ukazov za Kranjsko 2. zvezek je prišel na svetlo, kakor smo zadnjič povedali. Obsega na 320 straneh v slovenskem in nemškem jeziku: Zakon za skladne ceste; postavo zastran uvrstovanja cest; dodatek k zakonu za skladne ceste; poselski red; postavo, kako je polja va-

rovati; domovinsko postavo; gasilni red; postavo o zidanji cerkev; obrtnijsko postavo; deželni red; volilni red deželnega zbora; gozdno postavo; postavo za živinsko ogledovanje; postavo o pravici (delati shode) shajati se in postavo o pravici združevati se (delati družbe).

Želimo, da se kmalu razširi to hvalevredno delo, ktero je nov dokaz, da je naš jezik pripraven za vsako vednost.

Narodne pesmi iz St. Vrazove zapuščine.

Priobčuje F. Kočevar.*)

Legenda.

Oj ti duša majcena,
V večer si rojena,
V polnoči si krščena,
S svitom vred si ze sveta šla,
Pa še ne pojdeš zdaj v nebo!
Še je šla pred nebeška vrata,
Na vrata je potrkala,
Da bi jo le kdo začul! —
Začul jo je sam Jezus:
Hole hole duša majcena,
V večer si rojena,
V polnoči si krščena,
S svitom vred si ze sveta šla,
Pa še ne pojdeš zdaj v nebo!
Pojdi mi po mrzle vode,
Ki bo zvirala izpod hribra nad gor,
Izpod kostene gore! —
Duša se je okol obrnila,
No je hitro dirjala
No je milo jokala.
Srečal jo je sivi Svit.
Hole hole sivi Svit!
Al si videl studenca kde,
Ki bi voda izvirala
Izpod hribra nad gor,
Izpod kostene gore?
Da bi jaz nesla Jezusu
Oj Jezusu mrzle vode! —
Jaz ga ne sem nič videl studenca tam,
Zade še gre beli Dan,
Če ga je on videl kde tam. —
Duša se je okol obrnila,
No je hitro dirjala,
No je milo jokala.
Srečal jo je beli Dan.
Hole hole beli Dan!
Al si kaj videl studenca tam,
Ki bi voda izvirala,
Izpod hribra nad gor,
Izpod kostene gore?
Da bi jaz nesla Jezusu
Oj Jezusu mrzle vode! —
Jaz ga ne sem videl nič tam,
Zade še gre solnce rumeno,
Če ga je kaj ono videlo. —
Duša se je okol obrnila,
No je hitro dirjala,
No je milo jokala. —
Srečalo jo je solnce rumeno.
Hole hole solnce rumeno!
Če si kaj videlo studenca tam,
Ki bi voda izvirala,
Izpod hribra nad gor,
Izpod kostene gore?
Da bi jaz nesla Jezusu,
Oj Jezusu mrzle vode! —
Hole hole duša majcena,
Jaz ga ne sem nič videlo.
Zade še gre Marija,
Če ga je kaj ona videla! —
Duša se je okol obrnila,
No je hitro dirjala,
No je milo jokala.
Srečala jo je Marija.
Hole hole duša majcena,
V večer si rojena,
V polnoči si krščena,
S svitom vred si ze sveta šla,
Pa še ne pojdeš zdaj v nebo!
Hole hole Marija!
Si kaj videla studenca tam,
Ki bi izviral izpod hribra nad gor,
Izpod kostene gore?
Da bi jaz nesla Jezusu,
Oj Jezusu mrzle vode. —
Hole hole duša majcena,
Dirjaj v materno vzglavjičje,
Onde boš našla rutice,
Ko se je mati brisala,
Ko je h porodu jaukala.
Tiste hiti ožemati,
Ino nesi Jezusu mrzle vode. —
Duša se je okol obrnila,
No je hitro dirjala,
Noter v materno vzglavjičje.
Tam je našla rutice,
Ko se je mati brisala
Ko je h porodu jaukala.
Tiste je hitela ožemati,
Ino je nesla Jezusu mrzle vode.
Še je šla pred nebeška vrata,
Na vrata je potrkala,
Da bi jo le kdo začul!
Začul jo je sam Jezus.
Hole hole duša majcena,
Še si mi prinesla mrzle vode,
Pa še ne pojdeš zdaj v nebo!
Pojdi na polje rumeno,
Tam boš našla drevjičje,
Oj drevjičje žegnano!
Tam boš v tistem tako dolgo,
Da se to drevje posušilo bo,
Té boš šla v sveto nebo. —
Duša se je okol obrnila,
No je hitro dirjala,
No je milo jokala.
No je šla na polje rumeno,
Taj-si h drevju žegnan'mu.
Tam je ona sedela,
Da je minolo sedem let,
Sedem let osmega pol.
Prišla sta dva razbojnika,
No sta pod to drevjičje nakurila,
Da se je to drevjičje posušilo.
Prišla je Marija:
Hole hole duša majcena!
Koga si kaj videla?
Jez druga ne sem nič videla,
Ko samo dva razbojnika,
Ko sta pred to drevje nakurila,
Da se je to drevje posušilo. —
Hole hole duša majcena!
To ne sta nijedna razbojnika,
To sta vlastna tvoja brateca. —
Vsej ne si trpela sama za se,
Tudi ne za mater, ne za oče;
Ti si trpela za ta dva brateca.
Prijela jo je za belo roko,
Peljala jo je gor v nebo,
Gor v nebo, v sveti raj,
Oča nebeški nam ga daj!

*) To legendo, ki bi jo jaz na čelo postavil vsem drugim do zdaj zapisanim národnim legendam, je zapisal naš nevtrudno delajoči Lav. Caf brž ko ne v Fravhajmski okolici. Hvala mu! — Ker je St. Vrazova literarna zapuščina že v rokah slovenske Matice, zaključnem s to legendo priobčivanje narodnih pesmi z izjavljenjem želje, naj slovenska Matica kakor hitro mogoče natis St. Vrazove literarne zapuščine oskrbí. Kočevar.

Dopisi.

Iz Goriškega 16. sept. — Zbornica trgovska v Gorici je razposlala po vsi goriški grofiji ta razglas, ki je za vinorejce prav zanimiv:

„Zbornica trgovska in kmetijska družba v Gorici ste se zedinili v namen, da se v Gorici ustanoví posebno društvo za vinorejo, ktero bo poskrbovalo, da se bo širila kupčija z našimi vini, da bomo napravljali hranljiva vina, ki se dajo pošiljati tudi po morji. — Mi imamo tudi izvrstno grozdje, in ko bi le drugače narejali naša vina, in ne po starodavnem kopitu, gotovo bi lahko prodajali sladko kapljico v daljne dežele, s tem pa bi si naši posestniki in kmetje svoj slabi stan veliko zlajšali, kar vsak previdi. Novo društvo je dovolila dostojna gospóska, in to se bo ustanovilo brž ko se oddá 400 akcij po 100 gld. vsaka, ki se ima izplačati v dveh letih, tudi jemlje društvo namesti denarja grozdje primerne dobrote v razmeri od 50 odstotkov. Kdor hoče pristopiti, naj naznani svoj pristop zbornici trgovski v Gorici.“

Slovenski vinorejci! To je lepa prilika pomagati si iz toliko nadlog, posebno letos smo veliko trpeli in vsak vé zakaj, tudi vé vsak, da sam človek si ne more pomagati v takih zadevah, sè zedinjenimi močmí je pa napredek loži. — Pristopimo, poskušajmo in poučujmo se!“

Iz Štajarskega. V 13. seji deželnega zbora je vprašal gosp. dr. Vošnjak v svojem in v imenu druzih slovenskih poslancev c. k. vladinega zastopnika: „Kaj misli sl. vlada narediti, da se praktično vpelje narodna ravnopravnost v šoli in uradih na slovenskem kraju dežele? Ali bi ona hotela ukazati, da naj se v odločenem času uradniki in očitno poverjeni skladavci pisem naučé slovenski jezik in naj v tem uradujejo, ako ne bi hoteli zgubiti službo? Ali bi ona hotela brez pomude slovenske sodnije podeliti v slovenskem jeziku izurjenim uradnikom?“ On je v obširnem in temeljitem govoru navedel vzroke te interpelacije, in je rekel med drugim: „Slovenskega naroda, kteri šteje na Štajarskem, Koroškem, Kranjskem, Goriškem in Primorskem 1 in pol milijona ljudí, živí v prvi deželi nad 400.000. Ti bivajo vkup in so sosedje Slovencem druzih dežel. Na slovenskem Štajarskem živé tudi Nemci ali teh je komaj 1 odstotek in še ti so raztreseni po celi deželi. V mestih in nekterih trgih živí do 5 odstotkov tacih Slovencev, kteri umé in govoré svoj materni jezik, pa ga zarad nemških ljudskih šol ne znajo niti brati niti pisati. Ostanek naroda, toraj 94 odstotkov je pa čisto slovensk in zná le slovenski jezik. Vendar se je in se še zdaj slovenska mladina brez vspeha v ljudskih šolah nadleguje s ptujim nemškim jezikom. V srednjih šolah na Slovenskem vlada še vedno nemški jezik. V najviših šolah se pa še celó prav nič ne ozira na slovenski narod in njegov jezik. V uradih vlada še vedno tuji nemški jezik. Zapisniki s Slovenci se še vedno pišejo v nemškem jeziku. Slovenske vloge so neprijetne uradnikom in jih še večidel rešujejo v nemškem jeziku. V slovenske kraje se pošiljajo nemški uradniki, med tem ko se službe v nemških krajih podelujejo v slovenskem jeziku izurjenim. Še celó za sodnike v slovenske kraje se imenujejo Nemci, kteri le obravnavajo s tolmačem in ta je diurnist, kancelist ali pa uradni

strežaj. Ta birokracija ima velike zasluge za pokvarjanje slovenskega jezika in je vselej v zvezi z nenarodnjaki, kadar se dela zoper narodnjake. Slovenski narod razkosan v šest del nima dosti moči. Njihovi zastopniki delajo v šestih deželnih zborih in zavoljo tega nima njih delovanje prave moči. V štajarskem deželnem odboru ni zastopnika Slovencev, čeravno jih je $^2/_5$ vseh prebivalcev dežele. V deželnem zboru je med 63 poslanci le 8 slovenskih. Znano je vladi, kako se je delalo v tem deželnem zboru s Slovenci in po sedanjem početju se lahko sodi, da se to ne bo zboljšalo. V enakih in deloma še v slabejih razmerah so naši sorodnjaki v druzih slovenskih deželah.

Sl. vlada naj tedaj razumeva, zakaj da slovenski narod svoje rešenje vidi le v združenji v eno skupino. To se bere v časnikih, to se je izreklo pri taborih, to se je pisalo že pod ministerstvom Schmerlingovem 1861. leta v peticiji 20.000 Slovencev, to zagovarjajo vsi narodnjaki.“ — Radovedni smo vladinega odgovora.

— Poslanca Herman in Vošnjak sta iz Frankovega na Moravskem in od Omladina v Melniku dobila pohvalnico zarad svojih govorov v deželnem zboru štajarskem za pravo narodno, resnico in ohranjenje Avstrije.

Iz Koroškega. — Ravnokar „Novicam“ po telegramu naznanjata dva rodoljuba, da **tabor v Bistrici,** za kterega je bilo vabilo že pripravljeno, **ni dovoljen.**

Iz Podbrezij 5. sept. Fr. K-r. — Kdor koli Podbrezje s prejšnjimi časi primerja, ta bo rekel, da tudi Podbrežani nočejo zaspanci ostati; tudi njih geslo je „naprej!“ Veliko je zdaj lepega poljá, kjer so bili pred malo leti pusti s trnjem zaraščeni pašniki. Tudi za sadjein čbelorejo jim je mar; oni imajo pri hišah obilo starega in mladega drevja nasajenega. Posebna hvala pa gré marljivemu gospodarju Alešu Pavlinu, ker ima še posebno skrb do sadjereje, česar se vsak mimogredé lahko prepriča, ako opazuje njegov ob cesti ležeči vrt, ki je jako lepo ogleštan. Naj omenim v pohvalo gospodarju Pavlinu tudi to, da je narediti dal na svoje stroške prav lepo in veliko znamenje blizo 300 gld. vredno. Neki popotnik, videvši to lepo znamenje, je rekel svojim tovaršem: „pravijo, da vera peša; saj vendar to ni res.“ Očitne hvale je pa tudi vreden Janez Šlibar, podžupan iz Podtabra, ki je šolo in kaplanijo prav iz svojega popraviti dal, ne vedé, kdaj bode od svojih soseščanov dobil kaj povrnjenega. — 13. t. m. zvečer je tukaj mati svojo štiri leta staro hčerko posadila na mizo k lešerbi, in je šla na to iz sobe. Ko čez malo zopet nazaj pride, dobí malo hčerko na postelji nago, in tako zeló opečeno, da je umrla že drugo jutro.

Iz Zabreznice na Gorenskem. — Kmalu potem, ko je prišla v deželni zbor osnova nove postave, da se imajo razdeliti menjalke, so soposestniki tacih menjalnih zemljišč na Vrbi že dognali razdelitev tako. To je hvalevredno in kaže, da ne bo treba sile, da se razdelijo na Kranjskem vsi sopašniki in menjalke.

Iz Planine 17. sept. (*„Tagblatt“. Čitalnica.*) V listu „Tagbl.“ od 4. t. m. nekdo modruje o dopisu iz Planine v „Novicah.“ Ne bom na dolgo in široko odgovarjal dopisunu; odkritosrčno povem, da mi je prav iz srca govoril; kajti že zdavnej so omenjeni gospodje i ž njimi še več druzih zaslužili načrtano kazen, toda ne v luknjo, kakor premodri dopisun v „Tagbl.“ modruje, ampak čez mejo ž njimi, da ne bo sluha ne duha po švabskih patronih. — Kakor že nekaj zim, tako se bo tudi letos naša čitalnica podala v brlog i spala enaka medvedu zimsko spanje. Kaj je neki vzrok tacemu gibanju Planincev? vprašal bo marsikdo. Prijatel, poslušaj me! Kakor znano, bila je pred nekaj leti čitalnica tukaj i napredovala je o začetku jako dobro. Al ker nekaj udov ni bilo ravno radodarnih pri plačevanji i so tudi neki gospodje jako srpo pogledovali, ako so svoje ljudí videli iti v čitalnico, hiralo i vsahnevalo je mlado drevesce vedno bolj. Lani o jeseni sprožili so nekteri zopet misel, čitalnici pomagati i si v to poskrbeti potrebnih novin; mesečna plača bila je na prav malo odločena; nabralo se je nekaj udov, sklical zbor i volil odbor, al — to vse bilo je le na videz, čitalnice vendar nismo imeli. Vsaj je mnogo tržanov — boš ugovarjal mi, dragi bralec. Da, precej jih je, pa le malo pravih rodoljubov. Gredoč nabirat udov, prišel boš do moža, ki na vogalu hiše stoječ vedno v mislih prešteva, koliko obresti ima dobiti od svojih dolžnikov, i še pogledal te ne bo, ako mu celi dan molíš polo v podpis; otresel bo z ramo i šel od tebe. Idi do druzega; že od dalječ ti bo mahal z roko i brbral: „Waš dieže Dumheit“, i v nevarnosti si, dobiti eno po grbi, bližaje se s polo sivolasemu možičku. Pater Antonij, ki se še zdaj pravda z nekdanjo čitalnico, vprašan za sobo čitalniško, ti bo jezno odgovoril, da ima toliko žakljev moke, tedaj je nemogoče, le malo prostorčeka prepustiti tej neumnosti. Tacih i enacih sebičnežev, nemarnežev i doktorjev Razdevov našel boš še pri nabiranji udov mnogo i le malo prinesel podpisov na pôli. Ako bi se vprihodnje kaj skuhalo, naznanil bom novico z veseljem. Prostoslav.

Iz gornje Šiške. *(Odprto pismo gosp. E. Terpinu!)* Ker visokospoštovanega našega župana gosp. viteza Antona Gariboldi-a ni domá, da bi sam odgovoril na umazane otrobe, ki ste jih vezali v svoji „Abfertigung“ v „Laib. Zeit.“, zato smo prisiljeni mi Vam odgovor dati. — Na stran pustivši predrznost Vašo, da si upate med srenjo našo trositi grde psovke, ki ste jih natisniti dali pod napisom „Ukaz mogočnega župana“ in pošiljali po naši soseski, Vas vprašamo samo to: Ako „tiste mestjane nesrečne“ imenujete, „ki imajo v naši Šiški kako posestvo“ — zakaj ste prišli v Šiško? — kdo Vas je klical k nam? In kaj Vam daje pravico očitati nam, da smo si izvolili možá za župana, ki ima glavo na pravem mestu in srce do naroda našega? Mar mislite, da bote Vi med nas zasejali tisto stranko, ki je Vas volila za mestnega svetovalca? Mar mislite Vi, ki ste, čeravno po njej „povzdignjen na stol odbornika v Ljubljani“, vendar pa le od konca do kraja novinec o srenjskih zadevah, da bote Vi segali v postavno opravilstvo županovo in občinskega odbora našega? Mar mislite Vi, da častiti naš župan ne pozná dolžnosti svojih, a tudi pravíc svojih? Ker vidimo, da ste celó nevedni v postavi občinski od 17. svečana 1866. leta, Vam svetujemo, da beríte §. 28. črko 10., §. 31. §. 35. §. 40. §. 55. Berite to in podučite se še v druzih §§. občinske naše postave, in videli boste, da je župan naš prav imel, da Vam je prepovedal samolastno sklicevati zbor. Ako je to storil, ni bil, kakor pravite, v svoji „štemanosti razžaljen“, ampak ravnal je le po postavi. Ko bi Vaša misel bila ta, da hočete iz svojega žepa dobrotnik biti Šiški in oskrbeti jej gasilnico, nihče bi Vam ne branil tega, da to razodenete zbranim sosedom. Ker pa mi o tej „dobroti“ Vaši nismo nič slišali in bi se gasilnica vendar le imela napraviti na stroške srenjske, tedaj bi bila Vaša stvar samo ta bila, da bi bili spodobno županu svojo misel razodeli in ga prosili, naj on skliče odbor srenjski v ta namen, da sliši Vašo misel. Tega pa niste storili, ampak Vi ste hoteli stopiti na mesto županovo in sklicati po natisnjenih pismih zbor, tako pa skakati čez ojnice, ki jih v občinskih zadevah odločuje postava. Ako Vam je tako skakanje v mestnem ljubljanskem zboru drago, skakajte! le varite, da si nog ne polomite, — to nas Šiščane celó nič ne briga; al mi pri

nas domá držimo se tega, kar gospod župan za pravo spozná. In da je to res tako, prepričali ste se sami, ker Vaš klic je bil klic vpijočega v puščavi! Mi ne maramo za dva župana! — Ako hočete občini naši v čemur na pomoč biti, hvaležno bo ona to sprejela; al ravnati morate o tem tako, kakor ravnamo mi, da naznanjamo županu svoje želje in potrebe; on pa je mož, kteremu je blagor naše občine izročen, pa mu je tudi tako pri srcu, da Boga hvalimo, da smo ga volili. Zato pa je tudi dolžnost naša, da ljubljenega svojega župana branimo tacega krivičnega napada, ki ste ga Vi na svet prinesli z gori omenjenimi pisarijami. Ako je Vaša volja res bila dobra volja, pripomoči nam o gasilnici, poravnala bi se bila stvar z besedo. Al, ker ste z groznimi psovkami stopili v „Tagblatt-u" pred svet in ste te brkljarije še v naš domači jezik prestaviti dali in jih razpošiljali po našem kraji, ne verjamemo Vam tega nikakor, in zato nas pri miru pustite s svojo „špricavnico"! Naš gospod župan je že pred Vami čutil potrebo gasilnega orodja, in ako Bog dá, bomo si jo že oskrbeli — brez Vas!

20. septembra 1868.

Odborniki občine v gornji Šiški.

Iz Ljubljane. *(Deželnemu zboru)* je v 13. seji dr. Toman izročil predlog: naj deželni zbor priznava potrebo in veliko važnost železnice dolenske, ki se pri Karlovcu ali kje drugej sklene s hrvaško-dalmatinskimi železnicami. Izročilo se je še nekoliko prošinj. — Po tem posl. Dežman v imenu finančnega odseka poroča o proračunu domestikalnega zaklada za 1868. in 1869. leto (to je tisti zaklad, ki namestuje deželi vzeto premoženje z doneski državne kase). Pri točki: „za podporo tukajšnega gledišćinega ravnatelja 1600 gld." stavi dr. Toman predlog, da za leto 1869/70 se reče: 1600 gold. „za sedanje gledišče in slovenske gledišćine zadeve." Dr. Toman vpravičuje ta predlog z važnostjo, ki jo ima gledišče za vsak narod, tedaj tudi za narod slovenski. Po tem pa je bil spet ogenj v strehi. Poslanec Kromer ostro nasprotuje in njemu priklada poročevalec Dežman. — Dr. Bleiweis, dr. Toman in Svetec odgovarjajo in merijo s tisto mero nazaj, kakor je bilo merjeno. Drugi pot po stenografičnih spisih prinesemo te govore, ker se tičejo brambe za narodne pravice. Dr. Kaltenegger in dr. Zavinšek ne vidita v Tomanovem predlogu nič nevarnega in tudi nista glasovala nasproti. Obveljal je tedaj predlog z veliko večino. — Dolgo je trajala tudi obravnava zarad prezidanja in povekšanja norišnice ljubljanske, o kterem je poročal dr. Costa. Predlog je obveljal, da se brž prihodnje leto začne prezidanje, po kterem se bode dobilo za 80 norcev prostora.

V 14. seji je bila spet živahna razprava. Obravnava je bila za napravo deželne sirotnice (Waisenhaus). Dr. Bleiweis je v imenu deželnega odbora poročal. Po oporoki rajnce gospé Svetine (Medjatovke), ki je veliko svojo hišo na dunajski cesti zapustila v blagi namen sirotnice proti temu, da nadzor in vodstvo bode pod duhovno oblastnijo. Kazalo se je iz govorov posl. Dežmana, Kromerja in dr. pl. Kalteneggerja bolj ali manj očitno, da jedro njihovih ugovorov je to, da jim je duhovno nadzorstvo na poti. Poslanci Pintar, dr. Costa, dr. Toman, Svetec in dr. Bleiweis so se potegovali za blago oporoko rajnce Medjatovke, po kteri edini bode mogoče sirotam kranjskim kmalu napraviti zavetje, brez nje še veliko veliko let ne. Duhovni nadzor jim ni nič na poti, ker je upati, da se bode dalo s knezoškofom in stolnim kapitelnom nadzorstvo tako vrediti, da tudi deželni zástop bode pri vodstvu sirotnice svojo moč dobil. Vkljub vsem nasprotovanji so obveljali vsi predlogi deželnega odbora tako, da obravnuje deželni odbor to stvar z vsemi dotičnimi oblastnijami in ob svojem času stavi deželnemu zboru v potrjenje.

— Na mestni glavni deški šoli pri sv. Jakobu v Ljubljani se začenja prihodnje šolsko leto 1. oktobra s slovesno sv. mašo ob 8. uri. Učenci se zapisujejo 30. septembra v vodjevi pisarnici dopoldne od 9. do 12. in popoldne od 2. do 6. ure.

— 3. in 4. zvezek „Slavjanskega Juga" je ravnokar došel v Ljubljano. Drugi pot več o njem.

— V gledišćinih igrah, ki jih je dramatično društvo dalo na čast učiteljskemu zboru, so se razun gospodov Drahslarja, Drenika, Graseli-a, Ravnikarja, Dominika, Tisena in Trtnika odlikovale gospodičine Hohnova, Kremžarjeva in Jagričeva, med kterimi je poslednja prvikrat stopila na oder.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Potovanje presv. cesarja v Galicijo, beli nemškim liberalcem čedalje bolj glavo. Bojé se, da ne bi se razrušil dvalizem sedanji. Pomenljivo pa je zeló, kar piše po vladinih organih navdahnjeni „N. Fremdbl." On v neki sveti jezi pravi to-le: „Včeraj se je Ogrom na ljubo predrugačila ustava, jutri se zgodí to Poljakom na ljubo in pojutrajnim? Zakaj bi Čehi in Slovenci istega ne pričakovali? In ker se bode to njihovo upanje spolnilo, zakaj ne bi se avtonomija, ki se danes misli Galicijanom dati, ne dala vsem deželam po eni meri in pravičnim zahtevam vseh narodov ne zadostilo? Kos za kosom in le polovičarsko — to ni nič! Na vse straní naj se meri pravica, pa bode mir v Avstriji."

Štajarsko. (Kako se godí narodnim pravicam slovenskih Štajarcev in kaj se jim obeta.) Deželni zbor v Gradcu je v 11. svoji seji obravnaval napravo deželne šole za vinorejo, ktera naj bi bila v Mariboru ali okolici njegovi. Po slišanem poročilu poprime dr. Vošnjak besedo (se vé, da nemški, ker v zboru graškem delajo Nemci s slovenskim jezikom kakor s tujim) in pravi: „Namen vinorejske šole je širiti koristne nauke o vinstvu med slovenskimi kmeti, ki se na dolenjem Štirskem posebno z vinorejo pečajo. Kaj je toraj bolj naravno, kakor da se podučuje v taki šoli v slovenskem jeziku. Določeno je v enem odstavku, da se imajo sprejemati v vinorejsko šolo taki učenci, kteri so dovršili navadno ljudsko šolo, toda le če so že 17 let stari. Naše navadne šole imajo po tri razrede. Tù se učí otrok brati, pisati, računiti itd. in pa kacih 200—300 nemških besedí, ktere pa kmalu zopet pozabi, ker mu manjka vaje. Do 17. leta pa še veliko pogubí in tako bi se moralo v vinorejski šoli, ako bi se nemški podučevalo, vse zopet od kraja začeti. Slovenskim kmetom je toraj taka šola samo tedaj koristna, ako je v nji učni jezik slovenski. Saj je v deželi že ena taka učilnica z nemškim učnim jezikom — velika lepa poljedelska šola v Grottendorfu pri Gradcu; pravica toraj zahteva, da bode nova vinorejska šola slovenska. Potem predlaga: „Učni jezik v vinorejski šoli v ali pri Mariboru ima biti slovenski." — Za njim se oglasí grof Kotulinski: On pravi, da je bil deželni odbor te misli, da se ima osnovati učilnica za celo deželo, a ne za dolenjsko Štirsko. Veliki del štajarskih vinorejcev je nemški! O jeziku tukaj ne more biti govorjenja. Nemški jezik je vsem pristopen (se vé, da še v nebesa ne prideš, ako ne znaš nemški!). Zlasti mladina je po spodnjem Štirskem že zdaj vsa nemška in bode čedalje bolj! Leta

1861 je prišlo več peticij na c. kr. namestništvo, da naj se nemščina vpelje v ljudske šole. Na te peticije se je jemal tudi pristojen ozir. Nemščina se je vpeljala, kjer je prej še ni bilo. Slovenec sploh sloví, da je bistrega uma in lepih zmožnosti, bode se toraj nemškega kmalu priučil. (Tù nam na misel hodi Vodnikova pravlica o „slovenski pari.“) — Kaisersfeld pravi, da ne bi bilo pravično, ko bi bil v vinorejski šoli učni jezik slovenski. Nemški mladeneč bi šel v to šolo, in kaj bi se naučili: „bindisch.“ Kaj bi mu to koristilo?! Ako pa je učni jezik nemški, je Slovenec primoran naučiti se nemškega jezika, jezika, ki ga govorí „Kulturvolk“ in 40 milijonov ljudí, odpre se mu nemška literatura in kultura. Kdor toraj zahteva, da bi bil učni jezik slovenski, ta dela Slovencem krivico!! — Na to se oglasí Herman ter pravi, da po naravnih postavah, ktere tudi skušnja odobruje, imela bi biti šola med slovenskimi kmeti in za slovenske kmete tudi slovenska. Namen šole že izločuje tuji jezik. V ljudski šoli se še noben Slovenec ni nemškega naučil. O prihodnosti narodov slovanskih nimate niti Nemci niti Vi razsojati in odločevati. Česka in poljska literatura ni primerno slabša od nemške in Jugoslovani so že imeli dragoceno slovesnost, ko se o nemški literaturi in kulturi še govoriti ni moglo. Kultura je v slehernem jeziku mogoča. Slovensko ljudstvo je povsod za narodnost, kjer ni zapeljano. Po Vašem bode tudi vinorejska šola imela namen Slovence ponemčevati. Tako spolnujete Vi §. 19?! Na spodnjem Štirskem je 1. odstotek Nemcev, 4—5 odstotkov ponemčenih Slovencev in 95 odstotkov trdih Slovencev. Tacega Nemca sovražijo vsi narodi, zarad njegovega nasilstva, ker se povsod vriva, hoče povsod gospodariti itd.“ Tudi dr. Langer je vmes dal svoje modrijanstvo tako-le: To, kar Vošnjakov nasvet zahteva, ni kar celó nič opravičeno, je marveč volji vseh spodnjih Štircev naravnost nasproti! Velika večina hoče imeti nemški jezik; tega novoslovenskega jezika, ki se zdaj piše kratko ni malo, in enkrat za vselej nobeden ne ume, ljudje neté od njega nič slišati, povsod se kaže hrepenenje po nemščini! — Naposled še govorí za pravico Slovencev dr. Prelog blizo tako-le: Celo Štajarsko bilo je nekdaj slovensko, imamo za to še zdaj dokazov dovolj. Vedno in vedno se je počasi ponemčevalo, glavno sredstvo ponemčevanja pa je bila šola in uradnija. Toda zdaj ne pojde več tako naprej. Slovanska je bodočnost! Od vinorejske šole z nemškim učnim jezikom nimamo mi Slovenci nobenega dobička. V ljudski šoli se nikdo nemškega ne naučí. Jaz sam sem temu živa priča. Hodil sem tri leta v ljudsko šolo. Učitelj je znal samo nemški, mi otroci samo slovenski, on ni nas umel, mi njega ne. Vsa tri leta sem se učil samo nemški, pa se nisem prav nič naučil, navadil sem se bil še le pozneje, ko sem prišel med Nemce. Kako spolnujete Vaše državne osnovne postave?! §. 19. nam daje pravico zahtevati tukaj celo slovensko vseučilišče in mi še kmetijske šole ne moremo dobiti! Vi nimate sluha za naše želje in prošnje, vi se posmehujete našim najsvetejšim pravicam. Le tako naprej! Toda povem Vam, prišel bo čas, ko bodete dajali spodnjemu Štajarskemu račun! — Potem je govoril še poročevalec odbora Fr. Brandstätter. On pač ni spomina vreden, ker tako puhlih govorov — pravi „Slov. Narod“ — tako jalovega prežvekovanja, kakor je njegovo, človek z lepa ne sliši. Omeniti pa moram eno njegovo nesramnost: Rekel je namreč, da samo tisti, ki zahtevajo nemški jezik, so „zurechnungsfähig“ (doljni Štajarci tedaj, vsi drugi so — nori!!) — Dr. Vošnjakov nasvet je bil se vé da zavržen, glasovali so za-nj samo dr. Vošnjak, Herman, dr. Prelog in Lipold. (Rak in Lenček nista bila pri seji.) Po nasvetu poslanca Lipolda se morajo učitelji in služabniki slovenskega jezika — naučiti. Do kedaj, to se ni izreklo.

Hrvaško. Iz Zagreba. V deželnem magjaronskem zboru ni škofov. Sklenilo se je poslati srbski vladi adreso, v kteri se bo izreklo hrvaškega naroda sočutje z osodo naroda srbskega gledé umora kneza Mihajla.

— Deželnemu zboru se izročujeti pismi, po kterih se patrijarh Mašierević in škof Gruić izgovarjata, da ne moreta v zbor priti; poslanec Brlić nasvetuje, naj se škofje Strossmajer, Nikolajević in Kralj še enkrat pokličejo v deželni zbor; poslanec Vončina šteje zbrane poslance in kaže, da še polovica ni pričujočih.

Iz Primorskega. V tržaškem deželnem zboru je podal glasoviti lahón Hermet prošnjo društva „Progresso“ z 11.213 podpisi, naj se odpravi narodni batalijon. — Kako so se ti podpisi nabirali, naj povemo danes le to, da je nekdo, ki je bil prisiljen podpisati prošnjo, pod podpis pristavil besede: „Živio narodni batalijon! živila Avstrija!“ — V plinovej delavnici dva delavca nista hotela podpisati prošnje, pa so ju — kar iz dela spodili! Poznamo moža, Ivan Debevec se imenuje, ki je, da — vsem strankam vstreže, prošnjo za in zoper pridržanje narodnega batalijona podpisal!!

Iz Dalmacije. Deželni zbor v Zadru je zeló viharen. Laška večina hoče vso Dalmacijo polaščiti. Narodnjaki Slovani se upirajo, zato pri tacih prilikah zapuščajo seje, da potem zbor ne more sklepov delati. Hudi lahón Lapena grdo žali narodnjake v deželnem zboru. Lapena ne misli — pravi „Primorec“ — da je péna, ktera se kar naglo razkadí.

Ogersko. Ogerska vlada je na Ogerskem ležeča posestva Aleksandra Karagjorgjeviča, bivšega kneza srbskega, ki je na hudem sumu, da je deležnik umora rajnega kneza, za srbsko vlado sekvestrirala.

Iz Galicije. (Dr. Smolka in njegov program.) Te dni so prinesli časniki dr. Smolkov politiški program, za kterim stojí neki tudi demokratiško društvo Lvovsko. Po tem programu naj se avstrijsko cesarstvo razdeli v 4 historiško-politiške skupine ali grupe, to je, v ogersko, pemsko, gališko in nemško. Čudimo se, da dr. Smolka, ki drugače narodnost posebno povdarja, nas Slovence kar naravnost v nemško, a Hrovate v ogersko grupo tlači. Mi se lepo zahvaljujemo za tako politiko, ki ni niti narodna, niti historiška, in smo radovedni: ali bodo še kteri Slovenci dr. Smolki telegrafirali, da se popolnoma vjemajo z njegovo politiko?

Turško. Vstaja na Bolgarskem raste. Turški vojaki so bili že večkrat krvavo tepeni. Nedavno je spet veliko krdelo bolgarskih vstajnikov poleg Krajove čez Donavo se vzdignilo in poleg Rahove se ustavilo.

Žitna cena

v Ljubljani 19. septembra 1868.

Vagán (Metzen) v novem denarji: pšenice domače 4 fl. 50 — banaške 5 fl. 20. — turšice 3 fl. 20. — soršice 3 fl. 60. — rži 3 fl. 20. — ječmena 2 fl. 30. — prosa 2 fl. —. — ajde 3 fl. 5. — ovsa 1 fl. 80 — Krompir 1 fl. 20.

Kursi na Dunaji 22. septembra.

5% metaliki 56 fl. 70 kr.	Ažijo srebra 113 fl. 25 kr.
Narodno posojilo 61 fl. 25 kr.	Cekini 5 fl. 53 kr.

Odgovorni vrednik **Janez Murnik**. — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.